

**KALYDON YABAN DOMUZU AVININ
KADIN KAHRAMANI ATALANTE
ÜZERİNE İKONOĞRAFİK VERİLER IŞIĞINDA
BİR İNCELEME**

R. Eser KORTANOĞLU*

Atalante kendisini tanrıça Artemis'e adanmış, avcı bir kadın kahramandır. Eski Yunan mythosları içinde önemli bir yeri olan Kalydon yaban domuzu avının ve Argonautlar seferinin tek kadın kahramanı olarak ünlenmiş ve antik çağdan bu yana yaşamı ile ilgili uzlaşmaz çelişkileri beraberinde taşımıştır. Bugün karşımızda tek bir figür olarak duran Atalante bir kaç kişinin öyküsünü içinde barındırmaktadır¹.

Atalante ile ilgili mythoslar kıta Yunanistan'daki iki ayrı bölgeye göre farklılık gösterir. Söz konusu bölgeler, kıta Yunanistan'ın ortasında yer alan Boiotia ve güneyinde yer alan Peloponnessos yarımadasındaki Arkadia'dır. Boiotia bölgesinde anlatılan mythos, antik sanatı Arkadia bölgesine özgü anlatım kadar etkilememiştir².

Boiotia anlatımında Atalante'nin kendisini isteyen talipleri ile yaptığı yarış ve evliliği, Arkadia anlatımında Kalydon yaban domuzu avı içerisindeki rolü öne çıkar³. Boiotia ve Arkadia'ya özgü bu iki anlatım çokça birbirine karıştırılmıştır. Kimi antik yazarlar da iki farklı anlatımı bir arada aktarmıştır. Bu durum

* Araştırma Görevlisi R. Eser Kortanoğlu (MA); İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı.

1 Bu makalenin esasını, "Atalante; İkonografik bir İnceleme (İstanbul, 1999)" adlı Yüksek Lisans tezinden bir bölüm oluşturmaktadır. Tezin oluşmasında büyük özverisini ve yardımlarını gördüğüm danışmanım Doç. Dr. İnci Delemen'e, ayrıca göndermiş oldukları davetle bu makaleyi kaleme almamı sağlayan Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu ve Prof. Dr. Ali Dinçol'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

2 Orlandini 1958, s.753.

3 Saglio 1877, s.510-511; Lavedan 1931, s.102-103,126,635-636; Grimal 1969, s.47,55-56,284-286.

iki farklı yerel kahramanın zaman içinde tek bir isim altında Atalante'yi oluşturduğu tezini kuvvetlendirmektedir⁴.

Atalante'nin yer aldığı Boiotia mythosunu, Diodorus Siculus⁵ ve Apollodoros'tan⁶ öğreniyoruz. Bu anlatıma göre, babası Skhoineus⁷, annesi Minyas'ın kızı Klymene olan Atalante yaman bir avcıdır. Erkekleri küçük görmekte, bu yüzden kimseyle evlenmek istememektedir. Evlenmek istememesinin ikinci bir nedeni de bir kahinin ona eğer evlenirse, bir hayvana dönüştürüleceğini söylemesidir. Onu evlendirmek isteyen babasına karşı çıkar. Babası bu isteği bir tek şartla kabul eder. Atalante kendisini isteyen talipleri ile koşu yarışına girecek ve eğer kazanırsa evlenmek zorunda kalmayacaktır. Erkekleri küçümseyen Atalante bu yarışlarda taliplerine önce biraz avantaj verir. Yine de yarışı kazanmayı başarır. Taliplerini yarışın sonlarında geriden gelip kargılar ya da yarış bitince öldürür.

Arkadia mythosunda ise Atalante'nin babası, kökeni bölgenin efsanevi atası olan Arkas'a dayanan Lykourgos'un oğlu Iasos'dur. Annesi Boiotia'daki gibi Minyas'ın kızı Klymene olarak geçer⁸. Bu benzerlik bir dizi karıştırmanın ilk parçalarından bir tanesi olabilir. Atalante doğunca bir erkek çocuk isteyen babası onu Parthenion dağının eteklerine bırakır. Bebeği bir dişi ayı emzirir, çobanlar ve avcılar büyütür. Atalante bu sayede yaman bir avcı olarak yetişir. Daha sonra kendisini tanrıça Artemis'e adar ve bakire olarak kalır. Çok usta bir avcı olduğu için, kendisi kadar başarılı bulmadığı erkekleri hor görmeye başlar. Apollodoros'un bildirdiğine göre⁹, kendisine tecavüz etmek isteyen Hylaios ve Rhokos adlı iki kenthaurosu, yaşamının bu evresinde öldürmüştür¹⁰. Apollodoros bu öyküyü anlatırken daha önce değindiği Boiotia aktarımından farklı olarak, Atalante'nin baba adını Iasos şeklinde verir¹¹. Burada önemli olan nokta, Apollodoros'un farklı bölümler içerisinde baba adını iki değişik şekilde bildirmesidir. Daha o dönemde bir yazarın aynı eser içerisinde farklı bilgiler vermesi, Atalante ile ilgili mythosların ne kadar girift olduğunu kanıtlamaktadır. Pausanias'da da iki anlatım birbirine karışır. Yazar, Skhoineus'un Boiotia'ya özgü bir isim olduğunu ve göç yoluyla Arkadia'ya gelmiş olabileceğini belirtmektedir¹². An-

4 Rose 1955, s.259; Apollod. III, 9, 2.

5 Diod. IV, 34, 3-6.

6 Apollod. I, 8, 2.

7 Robert 1920, s.83.

8 Rose 1955, s.259.

9 Apollod. III, 9, 2.

10 Fittschen 1969, s.126.

11 Apollod. I, 8, 2.

12 Paus. VIII, 35, 10.

cak, yazılı kaynaklar bir konuda örtüşür. Bu da, Arkadia mythosunun en önemli kısmını Kalydon yaban domuzu avının oluşturmasıdır.

Atalante'nin Parthenopaios isimli bir oğlundan söz edilir. Apollodoros çocuğun babasının Melanion ya da Ares olabileceğini yazar¹³. Apollodoros ayrıca Hyginus'un eserine atıfta bulunarak, onun çocuğun babası için Meleagros adını verdiğini belirtir¹⁴. Atalante'nin Meleagros ile aşkını ilk dile getiren ise Euripides ve Sophokles olmalıdır¹⁵. Çocuğun, Atalante'nin eşi olarak bilinen Melanion veya Hippomenes'den doğması da ihtimal dahilindedir¹⁶.

Atalante, kuşağının tüm önemli kahramanları gibi Argonautlar seferinde de rol alır. Ayrıca Apollodoros'un yukarıda bahsedilen metninde yazdığına göre, Pelias onuruna düzenlenen oyunlara (Peliouathla) katılmıştır. Bu oyunlardaki güreş müsabakasında zor da olsa Peleus'u yener ve birincilik ödülü kazanır. Bu zafer çeşitli dönemlerde müsabakayı tasvir eden sanatçıları etkilemiştir.

Atalante ile ilgili mythoslar genellikle aktarılan bölgeler gibi ikilik gösterir: Bir yanda Arkadia'ya özgü avcı ve kahraman Atalante, diğer yanda Boiotia'ya özgü güreşen ve koşan sporcu Atalante. Boiotia mythosları Atalante'yi tanrıça Artemis ile fazla bağdaştırmazken, Arkadia'lı avcı Atalante bir Artemis eşlikçisi ya da olasılıkla kökünde Artemis'in bir şekli gibi görünür. West'in belirttiği gibi, olasılıkla Artemis ile özdeşleştirilmiştir¹⁷. Atalante'nin tanrısal yönü Pausanias'da şöyle belirtilmiştir¹⁸: "Epidauros bölgesinde Asklepios'a giderken Kyphanta adıyla anılan kutsal bir yer vardı. Burada kayadan soğuk su fışkırtıyordu. Anlatılanlara göre Atalante oradayken mızrağını bir kayaya saplamış ve oradan su fışkırmış." Belki de kökünde iki benzer kişiliği ve aynı adı taşıyan iki ayrı varlık, zamanla birleştirilmiş ve öyküleri tek bir kahramanın bünyesinde toplanmıştır.

Yunan mitolojisinin ünlü kadın kahramanı Atalante'nin betimleri üzerine yapılan çalışmalar, eser repertuarının çoğunlukla vazo resimleri ve kabartmalardan oluştuğunu göstermektedir. Atalante'nin henüz kesin olarak tanımlanmış tam plastik bir tasvirine rastlanılmamıştır. Söz konusu sanat eserlerinin kronolojisi ise önümüze geniş bir tarih dilimi çıkartmakta, Arkaik Dönemin ortalarından Geç Antik Döneme yayılan bir süreçte Atalante'nin yer aldığı sahnelerle karşı-

13 Apollod. III, 9, 2.

14 Hyg. fab. 70, 99, 270.

15 Grimal 1969, s.55-56, 284-286; Euripides ve Sophokles'in tragedyalari kayıptır.

16 Grimal 1969, s.55-56.

17 West 1990, s.425-432.

18 Paus. III, 24, 2.

laşılmaktadır¹⁹. Makalede değerlendirilen eserler kronolojik olarak sıralanmıştır. Bunların içerisinde ikonografik açıdan iki ana grup saptamak mümkün olur: Atalante'nin bir avcı olarak betimlendiği sahneler ve bir sporcu olarak betimlendiği sahneler²⁰.

AVCI ATALANTE BETİMLERİ

Avcı Atalante figürü, Kalydon yaban domuzu avı sırasında, aynı avın sonrasındaki şölede, bunu izleyen Meleagros'un ölümü üzerine yas tutarken ve diğer av sahnelerinde olmak üzere dört ortam içinde karşımıza çıkar²¹. Makalede Kalydon yaban domuzu avı sahnelerinden örnekler değerlendirilmiştir²². Bu dört grup çerçevesinde, doğrudan Kalydon yaban domuzu avını canlandıran sahneler hem çoğunluğu oluşturmakta, hem de Atalante'yi en ayrıntılı şekilde tanıtmaktadır.

Kalydon Yaban Domuzu Avı Sahneleri

Yunan mitolojisinin en ünlü efsanelerinden biri olan Kalydon yaban domuzu avı antik çağ boyunca sanatçıların sık işlediği bir konudur. Mythosa göre, kıta Yunanistan'daki Aitolia bölgesinde Kalydon kralı olan Oineus hasattan sonra adet olduğu üzere bütün tanrı ve tanrıçalara kurban sunar ve onlara şükranlarını belirtirken, tanrıça Artemis için kurban sunmayı unuttur. Bu duruma içeren Artemis ülkeye bütün tarlaları kırıp geçiren bir yaban domuzu gönderir. Kralın oğlu Meleagros yaban domuzunu avlayabilmek için, komşu bölgelerden aralarında Atalante'nin de yer aldığı birçok ünlü avcı ve yiğidi bir araya toplar. Kalimakhos, çok hızlı bir koşucu ve okçu olduğunu belirttiği Atalante'yi Kalydon yaban domuzu avına katılmış önemli isimler arasında sayar²³. Apollodoros²⁴, Diodoros Siculus²⁵ ve Pausanias²⁶ bu ava katılanları ve olayları anlatırlar. Apollodoros ve Diodorus Siculus, Atalante'yi Arkadia değil de, Boiotia mythosundaki gibi Skhoineus'un kızı olarak gösterirler. Ovidius ise Kalydon yaban domuzu avına Arkadia ormanlarının gururu, Tegea'dan Atalante'nin de katıldığını söyler, ama baba adı vermez²⁷. Ünlü avcı ve kahramanlar dokuz gün sürey-

19 bkz. Kortanoğlu 1999.

20 Sporcu Atalante Betimleri için bkz. Kortanoğlu 1999, 28-37, lev. XLIII-LV.

21 Kalydon yaban domuzu avı dışındaki avcı Atalante betimleri için bkz. Kortanoğlu 1999, 20-27, lev. XXV-XLII.

22 Diğer Kalydon yaban domuzu avı betimleri için bkz. Kortanoğlu 1999, 6-19, lev. I-XXIV.

23 Kall. h. III, 215 vd.

24 Apollod. I, 8, 2.

25 Diod. IV, 34, 3-6.

26 Paus. VIII, 45, 2-6.

27 Ov. met. VIII, 316 vd.

le Oineus'un sarayında şölen yapar, onuncu gün av için yola çıkarlar. Grubun içerisinde bir kadının bulunması hoş karşılanmasa da, Meleagros grubun diğer üyelerini yatıştırmayı başarır. Bunun nedeni, muhtemelen genç kıza aşık olması ve Kleopatra ile evliliğine rağmen, Atalante'den bir çocuk istemesidir. Yaban domuzunu attığı ok ile ilk yaralayan Atalante olur. Böylelikle ününü perçinler. En sonunda Meleagros hayvanı böğrüne sapladığı bir bıçakla öldürür. Bu durum Meleagros'un yaban domuzunun başını ve postunu almaya hak kazanmasını sağlar. Meleagros ödülünü Atalante'ye hediye etmek ister. Bu istek ava katılanlar arasında büyük bir anlaşmazlığa yol açar. Meleagros'a, dayısı Thestius ve oğulları karşı çıkar. Onlara göre Meleagros av ganimetlerini almak istemediği takdirde, avcılar arasında en yakın akrabalarına, yani kendilerine vermelidir. Bu talebe çok kızan Meleagros, Thestius'un oğulları Prothoos ve Kometes'i öldürür. Ardından da yaban domuzunun başını ve postunu Atalante'ye hediye eder. Olanları öğrenen Meleagros'un annesi Althaia, kardeşlerini öldürdüğü için oğluna öfkelenir ve onun hayatını sona erdirecek bir iş yapar. Onun bebekliğinden beri sakladığı kısmen yanmış odunu ateşe atar. Meleagros ölür²⁸. Sonradan yaptığına üzülen Althaia kendisini öldürür. Meleagros'un karısı Kleopatra da intihar eder. Meleagros'un ölümünün ardından Atalante yas tutar.

Kalydon yaban domuzu avı M.Ö. 6. yy. Yunan vazolarında oldukça sık işlenmiştir. Bunlar içinde günümüze gelen en erken betim, Atina'da bulunan²⁹ ve M.Ö. 575-550 yılları arasına tarihlenen siyah figürlü bir Boiotia kantharosı üzerinde yer alır. Sahnede yaban domuzu merkezde durmaktadır (Res. 1). Domuza önden ve arkadan köpekler saldırır. Domuzun sol tarafında üç avcı, sağ tarafında iki avcı vardır. Yazıt bulunmamasına karşın, sağ taraftaki ikinci avcı cinsiyeti sebebiyle Atalante olarak tanımlanabilmektedir³⁰. Atalante diz çökerek, yayını germiş, domuza nişan almaktadır. Kenarları işlemeli bir khitoniskos giymiştir. Okluğu belinde asılıdır. Onun üzerinden bir aslan postu sarkmaktadır. Atalante'nin başında bir başlık bulunmaktadır.

Kalydon yaban domuzu avını canlandıran siyah figürlü vazolardan en önemlisi antik çağın ünlü eserlerinden François Vazosudur³¹. Etruria'da Chiusi yakınlarında bulunmuş olan volütlü krater şimdi Floransa'dadır (Res. 2)³².

28 Meleagros yedi günlük iken Kader tanrıçaları Althaia'ya ocaktaki bir odunu gösterirler ve bu odun yanıp kül olunca Meleagros'un öleceğini söylerler. Althaia hemen ocağı söndürür ve kısmen yanmış odunu bir sandığa saklar. Ama Meleagros dayılarını öldürünce, annesi öfkeye kapılarak sakladığı odunu ateşe atar. Odun yanıp kül olduğunda Meleagros da ölür. bkz. Grimal 1969, s.284-286.

29 Atina, Ulusal M., env.2855.

30 Woodford 1992, s.417.

31 Daltrop 1966, s.15.

32 Floransa, Arkeoloji M., env.4209.

M.Ö. 570 yıllarına tarihlenen³³ vazonun üzerinde antik dönemin ünlü mythoslarından sahneler resmedilmiştir. Kalydon yaban domuzu avı da vazonun boyun kısmında betimlenmiş ve figürlerin isimleri birer yazıt ile belirtilmiştir. Sahnenin merkezinde yer alan yaban domuzu sol tarafa doğru ilerlemektedir. Onun çevresinde toplam yirmi avcı ve yedi köpek vardır. Domuzun karşısında, yani sahnenin sol tarafındaki Peleus ve Meleagros mızraklarıyla domuzla karşı koymaya çalışırlar³⁴. Onların gerisinde Methepon isimli bir köpek, onun gerisinde de Atalante ve Melanion yan yana yer alırlar³⁵. Burada Atalante'nin Meleagros ile birlikte değil de, Kalydon avından daha eski bir anlatımda eşi olarak karşılaşılan Melanion ile betimlenmesi kuşkusuz ilginçtir. Atalante domuzla mızrak atmaya hazır bir şekilde betimlenmiştir³⁶. Mızrağını sağ eli ile omzunun üzerine kaldırmış, sol kolunu ileriye doğru uzatarak atış pozisyonu almış, uygun anı bekler durumdadır. Vücudunu saran kısa bir peplos giymiştir. Giysinin kenarları bir bordür ile bezenmiştir. Saçında bir çelenk vardır.

Kalydon avı sahnesinin izlenebildiği bir diğer eser, yaklaşık olarak M.Ö. 550-540 yılları arasına tarihlenen siyah figürlü bir Attika hydriasıdır. Floransa'daki eserde³⁷ sahnenin merkezindeki yaban domuzunun solunda üç avcı ve bir köpek, sağında ise iki avcı ve bir köpek yer almıştır (Res. 3). Atalante sahnenin sağ tarafında ve en geride, diz çökmüş, yayını germiş, okunu atmaya hazır bir şekilde beklemektedir³⁸. Üst ve alt kenarları işlemeli bir khitoniskos ve betimlerinde ilk kez karşılaşılan yüksek sorguçlu bir miğfer giymiştir³⁹. Belinde okluğu asılı duran Atalante'nin ayakları çıplaktır⁴⁰.

Bir Melos pişmiş toprak kabartması da Kalydon avı sahnesini içermektedir. M.Ö. 470 yılına tarihlenen kabartma bugün Amsterdam'dadır⁴¹. Yaban domuzu sahnenin merkezinde yüzü sağa dönük betimlenmiştir (Res. 4). Bir köpek domuzun üzerine sıçramıştır. Atalante domuzun hemen karşısındadır. Yaban domuzuna bir sopayla vurmaktadır⁴². Diz hizasına gelen bir khitoniskos ve avcı çizimleri giymiştir. Saçları ensesinde toplanmıştır.

33 Cook 1960, s.76.

34 Woodford 1992, s.416.

35 Boardman 1984, s.941.

36 Schefold 1983, s.270-271.

37 Floransa, Ulusal M., env.3830.

38 CVA Floransa 5, lev.7,2.

39 Boardman 1984, s.941.

40 Woodford 1992, s.417.

41 Amsterdam, Allard Pierson M., env.1758.

42 Daltrop 1966, lev.14 ; Boardman 1984, s.941.

Antik dönemin Anadolu'daki ünlü anıtlarından Gölbaşı-Trysa Heroonun'da da Kalydon yaban domuzu avı tasvir edilmiştir⁴³. M.Ö. 400-370 yılları arasına tarihlenen ve başka sahneler de içeren yapının frizleri Viyana'da Sanat Tarihi Müzesindedir. Heroonun güney cephesinde betimlenen av sahnesinde⁴⁴ (Res. 5) yirmi iki avcı ve iki köpek yer alır. Sahnenin merkezinde yaban domuzu sola doğru hareket eder. Atalante merkezden uzakta, sol taraftadır. Okunu atmak üzere yayını gerer. Belki de sanatçı ok atma mesafesini düşünerek, onu merkezden bu kadar uzağa yerleştirmiştir. Sağ profilden gördüğümüz figür khitoniskos ve khlamys giymektedir. Etekleri hareketin şiddetinden ya da rüzgardan dolayı havalanmıştır. Ayaklarında avcı çizmeleri vardır. Saçları topludur. Boardman, Trysa Heroonun'daki ok atan figürün Atalante için çağ sanatında bir örnek oluşturduğunu ve sonraki eserleri etkilediğini ileri sürmektedir⁴⁵.

Kalydon avı ile ilgili eserler kronolojik olarak sıralandığında, değinilen iki kabartmayı yine bir grup vazo resmi izlemektedir. Ancak artık teknik değişmiş, kırmızı figür tekniğine geçilmiştir. İlk örnek M.Ö. 370 yılına tarihlenen ve "Botkin Pelikesi" adıyla bilinen Attika pelikesidir. Vazo St. Petersburg'da korunmaktadır⁴⁶. Buluntu yeri Bingazi olarak geçer (Res.6-7)⁴⁷. Sahne siyah figürlü vazolardaki gibi bir friz olarak işlenmeyip, bütün bir yüzeye yayılmıştır. Figürler çeşitli kademelerde betimlenmiştir. Yaban domuzu aşağıda ve sahnenin merkezindedir. Çevresini sopa ve mızraklarla saldıran avcılar sarmıştır. Sol üst kenarda tasvir edilen Atalante ayakta durmakta⁴⁸, domuzla doğru yayını gererek, nişan almaktadır. Pozisyon Trysa Heroonundaki şemayı yinelemekle birlikte, sağ göğsü bir Amazon gibi açık bırakan khitoniskos, doğuya özgü sivri tepeli, desenli başlık ve okluğun omza asılması Atalante ikonografyasındaki önemli yeniliklerdir. Burada, doğrudan Atalante ile ilgili olmayan bir noktaya da değinmek gerekir: Tüm avcı figürlerinin üzerinde, sahnenin doruk noktasında, Atalante gibi bir okluk ve doğuya özgü bir başlık ile donatılmış fakat khiton ve himation giymiş, sağ elinde iki mızrak tutan bir kadın figürü oturmaktadır. Bu, Kalydon'a yaban domuzunu gönderen ve sonucu yukarıdan izleyen Artemis'ten başkası değildir. Onun Kalydon avı sahnesine eklenmesi de ilk kez bu vazo resminde karşılaşılan -ve benzerlerinin ileride görüleceği - bir yeniliktir.

43 Metzger 1951, s.314.

44 Eichler 1950, s.51.

45 Daltrop 1966, s.22, lev.16 ; Boardman 1984, s.941 ; Woodford 1992, s.417.

46 St. Petersburg, Hermitage M., env.B 4528

47 Metzger 1951, s.313.

48 Daltrop 1966, lev.21 ; Boardman 1984, s. 941.

M.Ö. 4. yy.'ın ortalarında Skopas'ın Tegea Athena Alea tapınağının doğu alınlığında Kalydon yaban domuzu avını işlediğini Pausanias'tan öğreniyoruz⁴⁹. Alınlıktan elimize kesin tanımlanan bir parça geçmemiştir. Ancak Stewart, yazılı kaynaktan yola çıkan iki restitüsyon önermiştir. İlk öneride⁵⁰ (res. 8), sahnenin sol yarısında soldan sağa doğru Kometes (1), Prothoos (2), Iolaos (3), Polydeukes (4), Peleus (5), Telamon (6), Theseus (7), Meleagros (8) ve Atalante (9) vardır. Alınlığın sağ yarısında ise sağdan sola doğru Peirithoos (1), Hippothoos (2), Amphiaraios (3), Kastor (4), Epokhos (5), Ankaios (6), Lynkeus (7), Idas (8), Kepheus (9) dizisi öngörülmüştür. Restitüsyonun merkezine yaban domuzu(10) yerleştirilmiştir. Gerisinde bir ağaç bulunmaktadır. Atalante domuzun solunda ve hemen yanındadır. Atalante'nin domuza bu kadar yakın olması, Yunan sanatı içerisinde sık karşılaşılan bir durum değildir, fakat Pausanias'ın verdiği bilgilere uygundur. Meleagros'un yanında yer alan Atalante'nin bir khitoniskos giydiği, saçlarını arkasında topladığı ve mızrağıyla yaban domuzuna saldırdığı düşünülmüştür. Yaban domuzunun kesinlikle sahnenin merkezinde bulunduğunu savunan Stewart ikinci önerisinde de benzer bir kompozisyon çizmiştir (res. 9)⁵¹. Figürlerin sıralanmasında bir değişiklik yoktur, ancak tek tek figürlerin hareketinde bazı yenilikler önerilmiştir. Atalante'nin deviniminde de bir yumuşama vardır. Kanımca ilk önerideki pozisyon sahnenin hızı ve şiddetine daha uygundur.

Öte yandan Yunanistan'ın Alea köyünün 7,5 km. güneyinde Paros mermerinden yapılmış bir kadın torsosu bulunmuştur⁵². Bugün Tegea Müzesinde korunan torso önce Atalante olarak tanımlanmış (Res. 10)⁵³ fakat Dugas ve Pfuhl bu düşünceye şüpheyle bakmışlardır⁵⁴. Dugas, Furtwaengler'in tanımına karşı çıkarken, parçalar arasında teknik farkı olduğunu, eldeki figürün balta tutan bir akroter heykeli olabileceğini söyler⁵⁵. Stewart ise aşağıda değinilecek Tegea sikkesindeki (Res. 11) tasviri örnek göstererek Atalante olasılığına geri döner⁵⁶. Ona göre, Roma İmparatorluk Dönemine ait olan sikke, tapınak alınlığındaki Atalante figüründen esinlenmiştir ve torso da giysi ve hareketi açısından sikke-deki figür ile örtüşmektedir. Ancak Stewart'ın restitüsyonlarına dikkat edilecek olursa, kendisinin de söz konusu torsoyu akroter heykeli olarak kullandığı görü-

49 Paus. VIII, 45, 2-6 ; Simon 1970, s.19.

50 Stewart 1982, arka iç kapaktaki restitüsyon.

51 Stewart 1977, lev. 53.

52 Kaynakça için bkz. Stewart 1977, s. xiii-xvi.

53 Tegea M., env.59.

54 Dugas 1924, s.79-80, 82-83.

55 Dugas 1924, s.79, 82.

56 Stewart 1977, s.51.

lür. Boardman da figürün Dugas'ın belirttiği gibi bir akroter heykeli olabileceği düşüncesi üzerinde durur⁵⁷.

Kronolojik sıranın dışına çıkmasına rağmen yukarıda sözü edilen bronz Tegea sikkesine burada değinmek uygun olacaktır. Çünkü alınlıktaki Atalante figürünü tekrarlaması yüksek bir ihtimaldir. M.S. 193-217 arasına tarihlenen bu Iulia Domna sikkesinde (Res. 11) Atalante, bir ağacın önündeki yaban domuzuna mızrağı ile saldırmaktadır. Sağ göğsünü açıkta bırakan kısa bir khitoniskos ve bir başlık giymiştir⁵⁸. Söz konusu sikkeden hareketle, Stewart alınlıktaki Atalante'nin de başlıklı olabileceğini söylemektedir⁵⁹.

Tegea Athena Alea tapınağı doğu alınlığındaki bu tartışmalı sahneden sonra, günümüze ulaşan buluntular Kalydon avı ile ilgili betimlerde yaklaşık beş yüz yıllık bir kesinti olduğunu işaret etmektedir. Ancak M.S. 2. yy.'da söz konusu sahnenin yeniden revaç bulduğu ve yüzyıllar öncesinin yoğunluğuyla, ama bu kez özellikle lahit kabartmalarında kullanıldığı görülür.

Kalydon avını canlandıran lahitlerden en ünlüsü "Meleagros Lahti" adıyla bilinir (Res. 12). Roma Palazzo Doria'da korunan bu lahit M.S. 180-200 yılları arasına tarihlenmektedir⁶⁰. Uzun yüzlerden birine işlenen Kalydon avı sahnesinde süksesif üslup uygulanması önemli bir yeniliktir. Atalante, birbiriyle kaynaşmış iki ayrı zaman diliminde görünür. Sol tarafta diğer avcılarla beraber ava gitmektedir. Bu figür ile sağdaki ikinci sahnenin odağını oluşturan Meleagros arasında Dioskurlar yer alır. Bakışlarını sağdaki sahneye doğru çevirmiş olan Atalante'nin⁶¹ her iki yanında birer köpek vardır. Khitoniskos, khlamys ve avcı çizmeleri giymiştir. Sırtında bir okluk, ellerinde bir mızrak vardır. Sahnenin sağ tarafında av mücadelesi görülür. Yaban domuzu sola doğru hamle yapmaktadır. Karşısında bulunan Meleagros yaban domuzuna mızrağı ile müdahale etmektedir. Atalante ise onların hemen gerisindeki bir kayanın üzerinde durmaktadır. Khitoniskos, avcı çizmeleri ve okluk burada da tekrarlanır. Ama figürün hareketi ve elinde tuttuğu nesnelere konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, bir ağacın yanında köpeklere refakat etmekle meşguldür⁶². Fakat Atalante'nin hareketi ve ellerindeki nesnelere ait korunagelmiş parçalar, onun yayı-

57 Boardman 1984, s.941.

58 Stewart 1977, lev.29a ; Boardman 1984, s.942.

59 Stewart 1977, s.61.

60 Fittschen 1975, s.1,5.

61 Bu figürün domuz avını seyreden Artemis olabileceği de düşünülmüştür. O durumda süksesif üslup yerine tek bir sahne söz konusu olmaktadır. bkz. Woodford 1992, s.426.

62 Woodford 1992, s.426.

na ok gerdiğini gösterir⁶³. Bu hareket ve silahlar aşağıda incelenecek bazı lahit kabartmalarında kesin bir biçimde görülebilmektedir. Bir kayalığın üzerinde duran Atalante diğer figürlerden daha küçük betimlenmiştir. Burada perspektif söz konusudur, yani, yaban domuzuna aslında çok yakın değildir. Bu durum av hayvanına belirli bir uzaklık gerektiren ok ve yay kullanmasına da uygundur.

"Meleagros Lahti"nin bir benzeri Roma'da bulunmaktadır (Res. 13)⁶⁴. Burada da uzun yüzde avın iki boyutu verilmiştir. Sahnenin sol tarafında ava gidiş ve hazırlık tasvir edilmiştir⁶⁵. Sırtındaki okluktan ok alan Atalante'nin sağ tarafında baltalı Orkus ve Dioskurlar vardır. Atalante'nin de yer aldığı domuzla mücadele sahnesi ise sağ taraftadır. Sola doğru hareket eden yaban domuzuna Meleagros mızrağı ile saldırmak üzeredir. Atalante burada Meleagros Lahtindeki ikinci figürle büyük bir benzerlik içerisinde tasvir edilmiştir.

M.S. 3. yy. lahitlerinde de sevilen ve çok işlenen bir konu olan Kalydon yaban domuzu avı, Eleusis Müzesi'ndeki M.S. 200-225 yılları arasına tarihlenen bir Attik lahitte de karşımıza çıkar (Res. 14)⁶⁶. Kutsal Yol'da bulunmuş olan lahitte öncekilerden farklı olarak süksesif üslup uygulanmamıştır. Yaban domuzu sahnenin solundadır ve yere düşmüş bir avcıya saldırmaktadır. Kahramanlar domuzun etrafında toplanmıştır. Atalante sahnenin sağında ve yaban domuzunun oldukça uzağındadır. Hemen hemen cepheden betimlenmiştir. Sol elinde bir yay tutarken, sağ eliyle de okluğundan bir ok çıkartmaktadır. Tasviri bir önceki lahitte ava giden Atalante figürüne oldukça benzer işlenmiştir. Bu iki figür bize Artemis Versailles tipini hatırlatmaktadır⁶⁷. Khitoniskos ve çizme giyen Atalante'nin saçları ortadan ayrılmış ve arkada toplanmıştır.

M.S.3.yy.'a tarihlenen Bedfordshire'daki⁶⁸ lahitte ise yine süksesif üsluba dönülür. Ancak bu kez, "Meleagros Lahti" ve Roma'daki ikinci lahitteki gibi av öncesi ve av değil, av ve av sonrası sahneleriyle karşılaşılır (Res. 15). Yaban domuzu uzun yüzün merkezindedir ve sola dönüktür. Solda avcılar ve köpekler domuzun etrafında toplanarak onunla mücadele etmektedir⁶⁹. Atalante domuzun hemen karşısındadır. Sol elindeki yay korunageldiğinden, kabartma "Mele-

63 Koch 1975, s.87-88.

64 Roma, Capitoline M., env.822.

65 Buradaki kadın figürünün Atalante'nin yanı sıra Artemis olabileceği de düşünülmüştür. Bu durumda lahit yüzeyinde tek bir sahne işlenmiş olur. bkz. Koch 1975, s. 89-90.

66 Daltrop 1966, lev.29 ; Koch 1975, s.142-143 ; Boardman 1984, s. 942.

67 Artemis Versailles tipi için bkz., Lavedan 1931, s.110, res.122 ; Lippold Plastik, s.270, lev.98, 2 ; Eğilmez-Tulunay 1980, s. 106-114, 359-361 ; Kahil 1984, s. 645, res. 250.

68 Bedfordshire, Woburn Abbey, env. 59.

69 Levi 1958, res.89 ; Boardman 1984, s.942.

agros Lahti" ve benzerlerindeki av sahnelerinde yer alan Atalante'nin silahı ve hareketi için iyi bir analogi vermektedir. Figür khitoniskos, khlamys ve avcı çizimleri giymiştir. Sırtında okluğu asılıdır. Atalante'nin sağında domuza mızrakla saldıran bir avcı, solunda atını sola doğru şahlandıran ve yaban domuzunu kılıçla yaralayan bir başkası bulunmaktadır⁷⁰. Sağ taraftaki ikinci sahnede ise av sonrası tasvir edilmiştir. Burada khitoniskos ve avcı çizimleri içindeki Atalante, yaban domuzunun kesik başını tutmaktadır. Mythosa göre ona bu başı veren Meleagros ise sağ köşededir. İkisinin arasında bir çocuk figürü yer alır. Eros'a benzeyen figür, sol elinde aşağıya dönük bir meşale tutmakta, sağ elini ise Atalante'ye doğru uzatmakta ve bu görünümüyle iki işlev yüklenmektedir. Bir yandan atribüsüyle, lahit bezemelerinde bir ana fikir olarak işlenen ölümü, diğer yandan da Kalydon avı çevresinde gelişen olayların önemli bir noktasını, Meleagros'un Atalante'ye duyduğu aşkı çağrıştırmaktadır.

Konu ile ilgili M.S.3.yy.'a tarihlenen lahit kabartmalarından biri de Roma'da bulunmaktadır (Res. 16)⁷¹. Bu lahit parçasının üzerinde de av sahnesi önceki lahitlerin çoğunda da karşılaşıldığı gibi süksesif üslupta işlenmiştir. Sol tarafta avcıların av için yola çıkması tasvir edilmiştir⁷². Soldan üçüncü figür olan Atalante yanında bulunan kral Oineus ile sohbet etmektedir. Diğer avcılar sola doğru ilerler. Aralarında Dioskurlar da seçilebilir. Yüzünü sağa, Oineus'e doğru çevirmiş olan Atalante'nin yanında köpeği vardır. Khitoniskos, khlamys ve avcı çizimleri giymiştir. Sırtında okluğu asılıdır. Saçları arkaya taranmış ve topuz yapılmıştır. Kabartmanın sağ tarafında av mücadelesi tasvir edilmiştir. Yaban domuzu bir mağaradan hızla çıkmakta ve sol tarafa doğru hamle yapmaktadır. Atalante yaban domuzunun karşısındadır. Elleri günümüze gelmemiştir. Bir avcıyla beraber köpeklere refakat ettiği düşünülmüştür⁷³. Fakat kollarının pozisyonu alışlagelen yay germe hareketini andırmaktadır.

Pisa'dan M.S.3.yy.'a ait anıtsal bir lahit kabartmasında da benzer bir kompozisyon ile karşılaşılır (Res. 17)⁷⁴. Meleagros Lahti (Res. 12), Roma'daki birinci lahit (Res. 13) ve Eleusis'deki lahit (Res. 14) ile büyük benzerlikler içeren sahne süksesif üsluptadır⁷⁵. Sağdaki av sahnesinde Atalante'nin kollarının duru-

70 Meleagros figürü, taşıyıcı bacadaki ve sağ elin pozisyonunda bazı değişiklikler olmasına karşın Skopas'ın M.Ö. 340 dolaylarına tarihlenen heykeline dayanmaktadır; bkz. Fuchs 1969, s.111-112, res.103.

71 Roma, Capitoline M., env.3319.

72 Koch 1975, res.6, 10, 12.

73 Woodford 1992, s.426.

74 Pisa, Camposanto Anıtı.

75 Soldaki figürün Artemis olabileceği de düşünülmüştür. Bunun nedeni saç biçimlerinin farklı işlenmesi olabilir. bkz. Koch 1975, s.94 ; Woodford 1992, s.427. Bu durumda sahne süksesif olmaktan çıkar.

şu, yay germe hareketini hatırlatır⁷⁶. Sırtında bir okluk bulunan Atalante, khitoniskos ve khlamys giymiştir. Saçları örülerek geriye doğru toplanmıştır.

Avcı Atalante betimlerinde ağırlık Kalydon yaban domuzu avı sahnelerindedir. Bunlar Atalante'nin tüm tasvirleri içinde de en fazla yeri tutmaktadır. Kalydon avı sahneleri ile daha ziyade M.Ö. 6. yy. siyah figürlü Attika vazoları ve M.S. 2-3. yy. lahit kabartmalarında karşılaşılr. Ayrıca M.Ö.4. yy.'ın önemli eserlerinden Gölbaşı-Trysa Heroonu kabartmaları ile Tegea Athena Alea Tapınağı doğu alınlığında da Kalydon avı ve onun içerisinde Atalante betimlenmiştir.

M.Ö. 6. yy. siyah figürlü ve M.Ö. 4. yy. kırmızı figürlü vazo resimlerine özgü Kalydon avı sahnelerinde Atalante yaban domuzuna uzak betimlenmiştir. Okçu kimliği öne çıkartılarak ok ve yay ile donatılmıştır. Ancak domuzla mızrakla yaklaştığı örnekler de vardır. Kalydon avını işleyen vazo resimlerinde Atalante bir khitoniskos içinde giymiştir. Siyah figürlülerde bazen khitoniskosun üzerine bir aslan postu sarılmıştır. Kırmızı figürlülerde ise, khitoniskos bazen tek göğsü açıkta bırakacak şekilde tutturulmuştur. Başlık veya miğfer standart değilse de rastlanabilen öğelerdir. M.Ö. 5. yy. Melos kabartmaları ise iki farklı silahı, sopa ve kılıcı gündeme getirmeleri açısından ilginçtir.

Kalydon yaban domuzu avı M.S. 2. yy. sonu-3. yy. lahit kabartmalarında çok sık işlenmiştir. Roma İmparatorluk Dönemine ait bu kabartmalarda Atalante okunu önce bir kayalığın üzerinden nişanlamaktadır. Bu örneklerde perspektif uygulandığından figür diğerlerinden küçük betimlenmiştir. Ancak giderek kayalık iptal edilir ve figür bazen diğerleriyle eş boyda, bazen ise yine küçük boyutta fakat hep domuzun yanbaşında tasvir edilir. Bir sadeleşmeyi içeren bu ikinci durum, Atalante'nin Yunan sanatına özgü Kalydon avı sahnelerindeki konumundan farklıdır. Okçu kimliğinin öne çıktığı sahnelerde ikinci tip ise Artemis Versailles tipiyle büyük benzerlik göstermekte, bu ünlü kadın avcı için, avcı tanrıçanın ünlü heykelinin örnek alındığı izlenmektedir. Sahnelerin önemli bir kısmında Atalante'nin yanında köpeği de vardır. Lahit kabartmalarındaki sahnelerde Atalante'nin üzerinde genellikle khitoniskos ve bazen de onun yanı sıra khlamys ile avcı çizmeleri bulunmaktadır. Khitoniskos kimi zaman bir Amazonunki gibi tek göğsü açıkta bırakacak şekilde düzenlenmiştir. Bu şema da kaynağını M.Ö. 5-4. yy. sanatından alır. Roma İmparatorluk Dönemi lahitlerinde Atalante'nin yanında Meleagros da betimlenmiştir. Atalante-Meleagros ikilisi antik dönemin en önemli mitolojik çiftlerinden birisini oluşturmuştur. Lahitlerdeki sahnelerde ikisinin hareketleri birbiriyle büyük bir uyum içindedir. Antik

⁷⁶ Burada Atalante'nin köpeklere refakat ediyor olabileceği de düşünülmüştür. bkz. Woodford 1992, s.427.

çağın ünlü mythosu Kalydon yaban domuzu avının içerisinde önemli bir yer tutması, Atalante'nin birçok betimiyle karşılaşmamızı sağlar. Konunun lahitler üzerinde tekrarı, mythosun kaçınılmaz kader ve ölüm temalarını içermesinden kaynaklanmaktadır.

Antik yazarlar Atalante'nin Argonautlar seferine de katıldığını anlatır⁷⁷. Ancak Atalante'yi bu sefer sırasında gösteren betimlere rastlanmamıştır. Aynı durum Hylaios ve Rhoikos adlı kentauroslarla mücadelesi⁷⁸, kayadan su fışkırtması ve aslana dönüşümü için de geçerlidir. Atalante'nin farklı çevreler içinde betimlenmesi ve farklı mythoslarda rol oynamasının sebebi, kişiliğinde ve kökeninde barındırdığı özelliklerde aranabilir. Kişilikleri benzeyen, yerel iki kadın kahramanın, mythosların aktarımı sürecinde tek bir kişiye dönüşmüş olması bir ihtimaldir. Veya kökeni Artemis'e dayanan yerel bir mythos kahramanının zaman içerisinde Atalante'ye dönüşmüş olduğu da düşünülebilir⁷⁹. Atalante'nin olası kökenlerinden sıyrılarak bilinen karakterine bürünmesi, belki doğrudan Kalydon yaban domuzu avı ve taliplerle yapılan yarış mythoslarına dayanmaktadır. Çünkü bu mythoslar Atalante'nin kişiliğini belirlemiştir⁸⁰.

KISALTMALAR

Kısaltmalarda Der Kleine Pauly 1964 (s. XXI-XXVI), *Archaeologischer Anzeiger* 1992 (s. 743-749) ve *Archaeologische Bibliographie* 1993'den (s. IX-XXV) faydalanılmıştır.

Boardman 1984,	Boardman, J., "Atalante", LIMC II, 1984, 940-950.
Cook 1960,	Cook, R.M., <i>Greek Painted Pottery</i> , Londra, 1960.
Daltrop 1966,	Daltrop, G., <i>Die Kalydonische Jagd in der Antike</i> , Berlin, 1966.
Dugas 1924,	Dugas, C.- Berchmans, J.- Clemmensen, M., <i>Le Sanctuaire d'Aléa Athéna a Tégée au IV e siècle</i> , Paris, 1924.

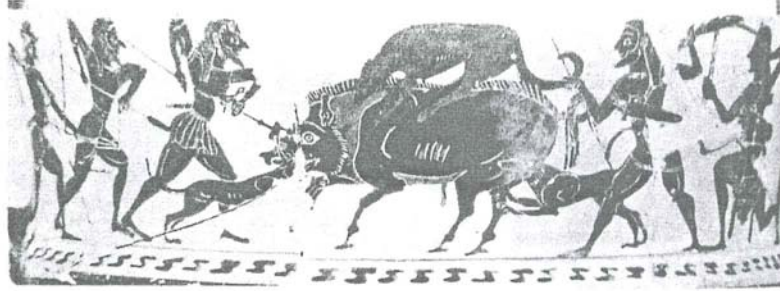
77 Apollod. I, 9, 16 vd.

78 Apollod. III, 9, 2; Fittschen 1969, s.126.

79 West 1990, s.431-432.

80 Atalante ile ilgili soy tabloları ve ikonografyasına ilişkin şema için bkz. Kortanoğlu 1999, 41-43.

- Eğilmez-Tulunay 1980, Eğilmez-Tulunay, E.T., Darstellungen der Artemis als Jaegerin aus Kleinasien, Diss. J. Gutenberg Universitaet, Mainz, 1980.
- Eichler 1950, Eichler, F., Die Reliefs des Heroon von Gjölbaschi - Trysa, Viyana, 1950.
- Fittschen 1969, Fittschen, K., Untersuchungen zum Beginn der Sagedarstellungen bei den Griechen, Berlin, 1969.
- Fittschen 1975, Fittschen, K., Meleager Sarkophag, Liebieghaus Monographie, Frankfurt, 1975.
- Fuchs 1969, Fuchs, W., Die Skulptur der Griechen, Münih, 1969.
- Grimal 1969, Grimal, P., Dictionnaire de la Mythologie grecque et romaine, Paris, 1969.
- Kahil 1984, Kahil, L., "Artemis", LIMC II, 1984, 618-753.
- Koch 1975, Koch, G., Die mythologischen Sarkophage VI, Meleager, Berlin, 1975.
- Kortanoğlu 1999, Kortanoğlu, R.E., Atalante; İkonografik Bir İnceleme (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999.
- Lavedan 1931, Lavedan, P., Dictionnaire Illustré de la Mythologie et des Antiquites grecques et romaines, Paris, 1931.
- Levi 1953, Levi, D., Antioch Mosaic Pavements I-II, Wisconsin, 1953.
- Ley 1990, Ley, A., "Atalante-Von der Athletin zur Liebhaberin", Nikephoros 3, 1990, 31-72.
- Metzger 1951, Metzger, H., Les Représentations dans la Ceramique Attique du IV siècle, Paris, 1951.
- Orlandini 1958, Orlandini, P., "Atalante", EAA I, 1958, 753-756.
- Rose 1955, Rose, H.J., Griechische Mythologie, Münih, 1955.
- Saglio 1877, Saglio E., "Atalante", Daremberg-Saglio I, 1877, 510-511.
- Schefold 1983, Schefold, K., Götter und Heldensagen der Griechen in der früh- und hocharchaischen Kunst, Münih, 1983.
- Stewart 1977, Stewart, A.F., Skopas of Paros, New Jersey, 1977.
- Stewart 1982, Stewart, A.F., Skopas in Malibu, California, 1982.
- West 1990, West, D.R., "The Semitic Origins of Ariadne and Atalanta", UgaritF 22, 1990, 425-432.
- Woodford 1992, Woodford, S., "Meleagros", LIMC VI, 1992, 414-435.

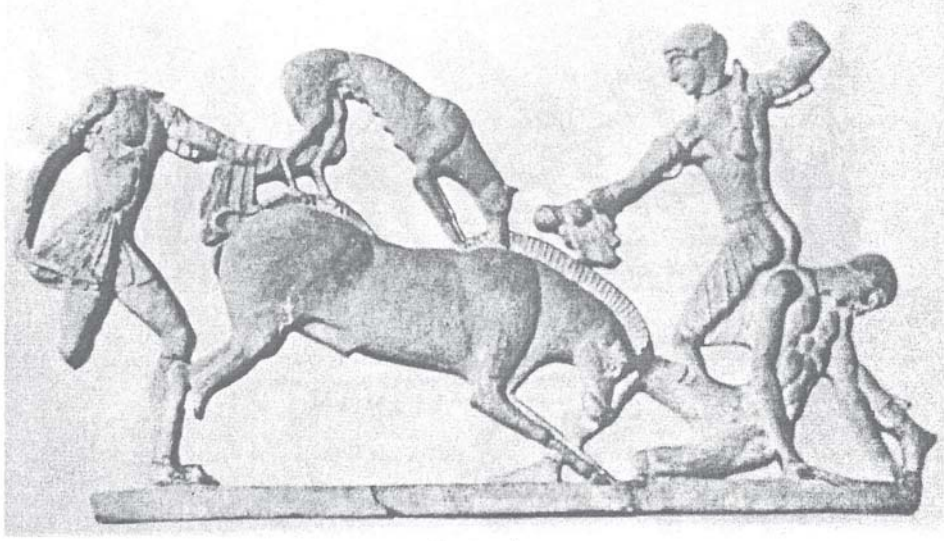
Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

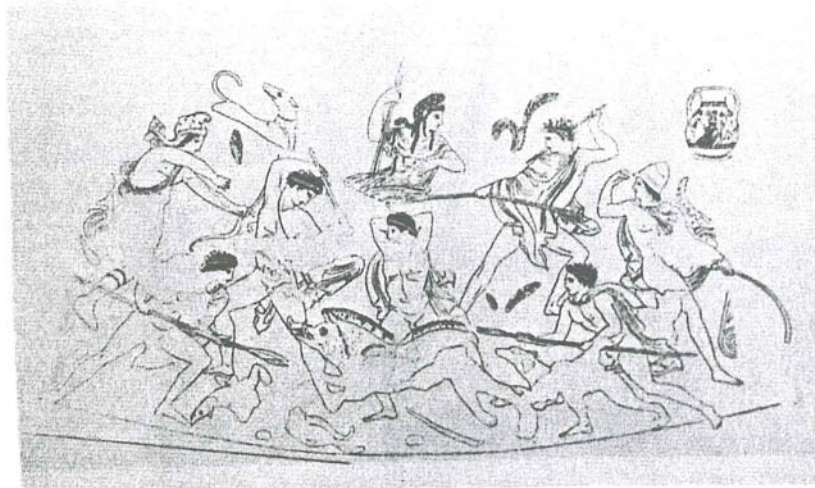

Resim 5

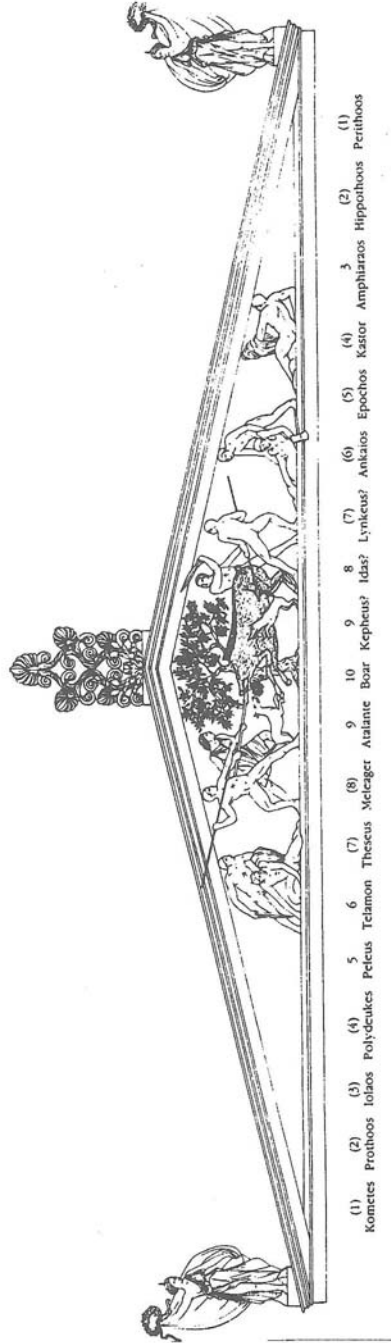

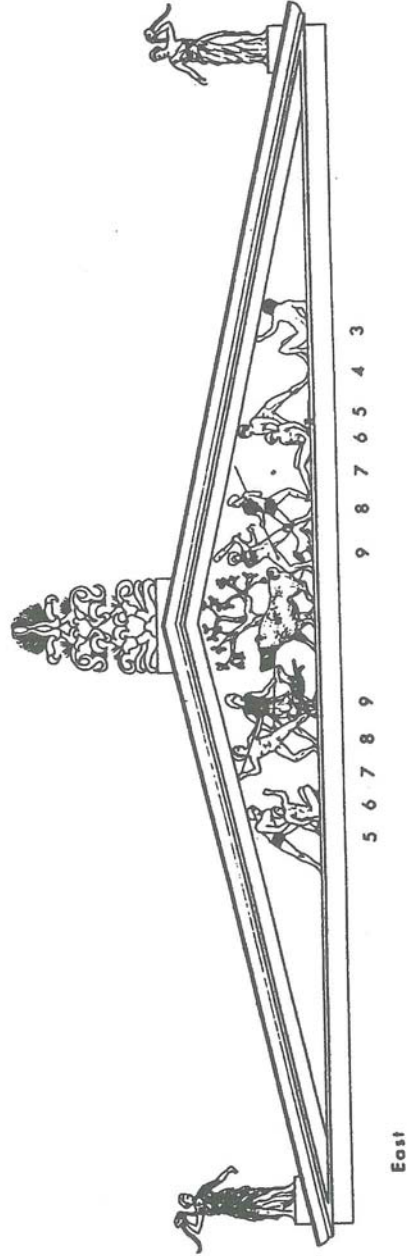
Resim 6

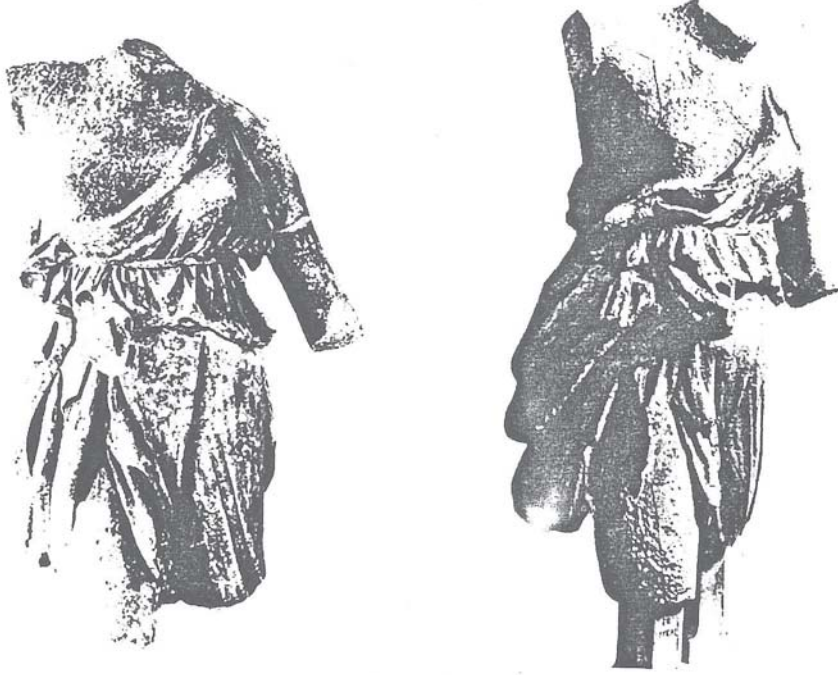
Resim 7

Resim 8

Resim 9

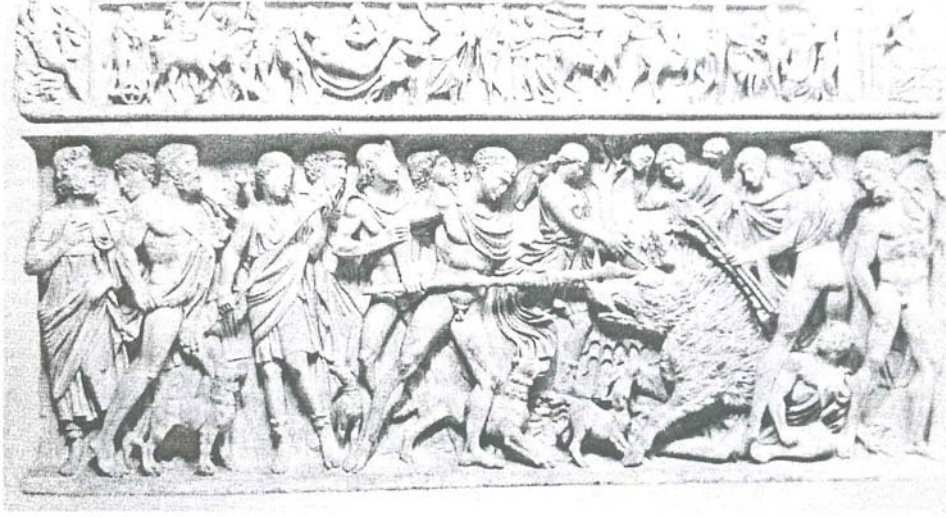

Resim 10

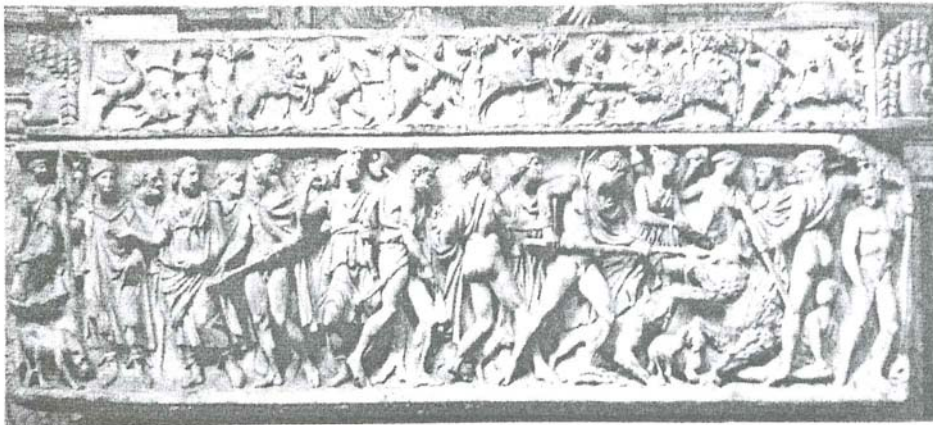

Resim 11

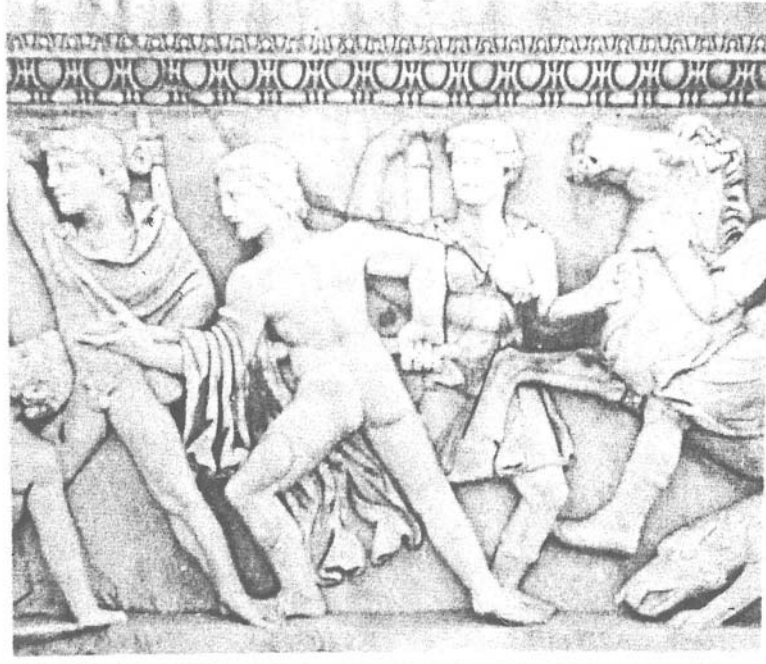

Resim 12

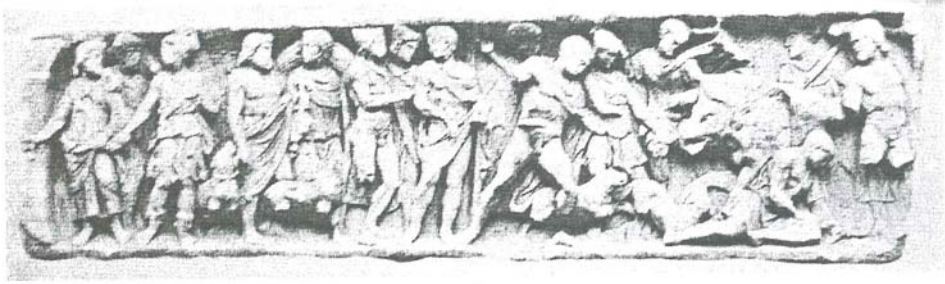
Resim 13

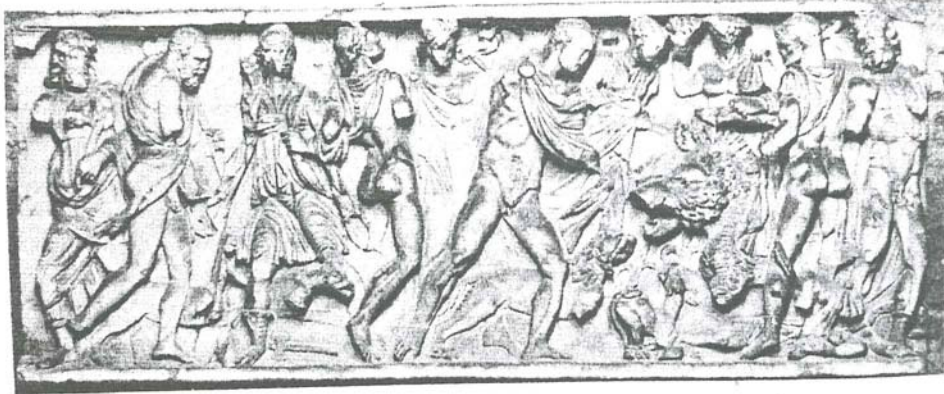
Resim 14

Resim 15

Resim 16

Resim 17